

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Оксана РУБАН,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта*

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Науковий керівник: Ольга ФЕДІЙ,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти*

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Автором обґрунтовано необхідність застосування засобів естетотерапії у навчально-виховному процесі початкової школи. Доведено освітньо-виховний потенціал засобів естетотерапії у контексті освітньої взаємодії в початковій школі. У статті представлено перспективні позитивні трансформації особистісного розвитку молодших школярів (вирішення проблем тривожності, гіперактивності, страху, сором'язливості). Розкрито причини необхідності використання засобів естетотерапії у початковій ланці освіти як ключового інструменту психотерапевтичного впливу на свідомість, інтелект та психіку молодших школярів. Доведено роль естетотерапії у підвищенні навчально-виховного процесу в початковій школі та особистісного розвитку молодших школярів. Визначено пріоритетні напрями подальших науково-педагогічних розвідок щодо обґрунтування концепції естетотерапевтичної компетентності майбутнього вчителя початкової ланки освіти.

Ключові слова: естетотерапія, засоби естетотерапії, молодші школярі, навчання, вчитель початкової школи.

The author justified the necessity of using means of aesthetotherapy in the educational process of elementary school. The educational and upbringing potential of aesthetotherapy's means in the context of educational interaction in elementary school was proven. The article presented prospective positive transformations of the personal development of the younger schoolchildren (solving their problems of

anxiety, hyperactivity, fear, shyness, etc.). The reasons for the need to use aesthetotherapy in the elementary educational level as a key of psychotherapeutic influence on the consciousness, intelligence and psyche of younger schoolchildren are revealed. The role of aesthetotherapy in improving the educational process in elementary school and the personal development of younger schoolchildren has been proven. The priority areas of further scientific and pedagogical investigations regarding the substantiation of the concept of aesthetotherapeutic competence of the future teacher of the elementary level of education have been determined.

Keywords: aesthetotherapy, means of aesthetotherapy, younger schoolchildren, teacher of elementary school.

THE FEATURES OF USING MEANS OF AESTHETOTHERAPY IN ELEMENTARY SCHOOL

Oksana RUBAN

Ідеї освіти XXI століття сьогодні спрямовані на виховання гуманістичної та вільної людини, яка має свої вподобання, індивідуальні особливості, які цінуються соціумом. Проте сучасний освітній процес ускладнений неконтрольованими чинниками різних напрямків (інформаційним, суспільно-політичним, економічним). Сучасні події, у яких ми перебуваємо доводять це, адже навчально-виховний процес ускладнений епідемією коронавірусу, військовою агресією російської армії, іншими природними та суспільно-політичними катаклізмами. У такий непростий час, дітям різного віку надзвичайно важливо мати підтримку вчителів, які навчають не лише предметним компетентностям, а й стають вірним другом, психологом, дороговказом у навчально-виховному процесі. Своєрідною протидією такому негативу є естетотерапевтична освіченість сучасного педагога, що будується на засадах філософії, етики, естетики, психології, психотерапії та особистісно орієнтованої освітньої парадигми. Саме за допомогою засобів естетотерапії вчитель може знайти «ключик» до кожного учня, розкрити його індивідуальні особливості, спрямувати таланти та уподобання, які позитивно впливають на їх особистісний розвиток та динаміку навчально-виховного процесу початкової ланки освіти вцілому.

Використання засобів естетотерапії стало об'єктом низки досліджень сучасних вчених, чільне місце серед яких посідають

праці О. Вознесенської [1], Т. Мірошніченко [3], О. Федій [4; 5] та ін. Так, О. Федій [4; 5] вивчаючи питання естетотерапії як наукової парадигми та психолого-педагогічної технології, наголошує на важливості підготовки майбутнього педагога до її використання, визначає особливості методики використання засобів естетотерапії у різних сферах освітньої взаємодії. О. Вознесенська [1] використовуючи термін «арт-терапія», актуалізує важливість арттерапевтичних технологій у навчальному процесі, які, на її думку сприяють психосоціальному відновленню підростаючої особистості. Т. Мірошніченко [3] у своєму дослідженні аналізує психолого-педагогічний потенціал засобів естетотерапії, зазначаючи їх потужну дидактико-виховну дію. Проте, незважаючи на наявність комплексних, систематизованих праць науковців, проблема їх імплементації в реальні умови едукативного простору школи І ступеня досі залишається відкритою.

Мета статті – здійснити аналіз психолого-педагогічних особливостей використання засобів естетотерапії у навчально-виховному процесі початкової школи.

Естетотерапевтична концепція формування й розвитку гармонійної особистості ґрунтується на ідеї гуманної особистісно орієнтованої педагогіки та адаптації найбільш широкого спектру психотерапевтичних технологій (арт-терапія, природотерапія, терапія спілкуванням, казкотерапія, пісочна терапія тощо) до проблем молодшого шкільного віку та тих негативних соціальних новоутворень, що їх відчуває сучасний учень в умовах інформаційного середовища [5].

Естетотерапія – це напрямок, який неодмінно сподобається всім учасникам навчально-виховного процесу. Її методи допоможуть школяреві визначити та сформувати необхідні навчальні та життєві компетентності в легкій невимушеній ігровій формі. Головною перевагою даного методу є його безумовна спрямованість збалансувати емоційний стан учня та допомогти йому усвідомити краще себе, свої слабкі і сильні сторони, зрозуміти співбесідника тощо.

Сьогодні естетотерапія популярна психотерапевтична техніка, що дозволяє використовувати мистецтво, гру, природу, спілкування задля вивчення та корекції емоційно-чуттєвої сфери особистості. Вона активно використовується для роботи з дітьми як з дидактично-виховною, так і з соціально-коригувальною, психо-привентивною та ін. метою [5].

В контексті нашого дослідження, актуальності набуває проблема використання педагогічного потенціалу широкого спектру естетотерапевтичних засобів впливу на молодшого школяра з метою гармонізації особистості, профілактики та корекції емоційно-поведінкових розладів, розвитку творчого потенціалу та ін.

З цією метою, зробимо невеликий екскурс до історичних коренів естетотерапевтичної науки. Перші кроки до використання засобів естетотерапії були зроблені ще за часів Давньої Греції (філософами та мислителями Аристотелем, Піфагором, Платоном, Демокритом та ін.). Ще в ті часи, до навчального процесу було інтегровано елементи арт-терапії, музикотерапії, бібліотерапії, танцювальної терапії тощо. Так, Платон надавав особливого значення музичному мистецтві у оздоровленні психіки людини; Аристотель розробив вчення про катарсис – очищення душі індивіда під час сприймання творів мистецтва; Демокрит вказував на лікувальну дію звучання музичних інструментів [4].

У психотерапевтичній енциклопедії Б. Карвасарського [2] згадувався, що естетотерапія спочатку сприймалася з медичної точки зору, і визначалася як «розділ медицини, який вивчає вплив естетичних факторів на здоров'я людини» [2]. Нині, в науковій літературі [3-5] знаходимо твердження про те, що головним лейтмотивом естетотерапевтичної парадигми в освіті є створення емоційно комфортної атмосфери, що актуалізує індивідуально-творчий потенціал школярів. Окрім того, важливими функціями естетотерапії, у світлі сучасних соціально-політичної ситуації, що склалася в Україні, є:

- нейтралізація впливу негативних чинників оточуючого середовища на формування і розвиток гармонійної особистості;
- надання психолого-педагогічної допомоги молодшим школярам у подоланні стресових ситуацій;
- створення умов для самореалізації учнів, їх сутнісних сил у різних видах діяльності;
- розвиток інтелектуальної та духовно-особистісної сфери учнів;
- гармонізація взаємовідносин між учасниками педагогічного процесу [5].

В естетотерапевтичній концепції побудови педагогічного процесу важливим моментом є двобічність цього процесу, яка має торкатись усіх учасників психолого-педагогічного процесу (вчителя та учнів).

Педагогічна ефективність використання засобів естетотерапії у освітньому середовищі початкової школи полягає в естетизації та гармонізації педагогічно-корекційного середовища; сприянні розвитку комунікативності; розвитку творчої уяви та фантазії; релаксації психологічного тону; розвитку емоційної сфери; розвитку почуття колективізму; розвитку естетичних потреб тощо [4]. Засоби естетотерапії, на думку, О. Федій, спрямовані на розширення і збагачення спектра доступних людині переживань та формування такого світогляду, який допомагає їй бути здоровою та щасливою. Через ці засоби активізуватися захисний механізм перетворення негативних почуттів болю, гніву, страху, агресії у їх вираження в соціально прийнятній формі у процесі творчості [5].

Учителю школи I ступеня вкрай важливо, залучати використання інноваційних естетотерапевтичних технологій, спрямованих не тільки на засвоєння учнями знань і вмінь, характерне для традиційного навчання, а щонайперше – на всебічний особистісний розвиток учнів та їхню творчу самореалізацію, що характерно для інтегративної освіти. Погоджуємось з Т. Мірошніченко, що «естетотерапія допомагає «включити» особливий спосіб бачення подій навколишнього світу – здатність бачити ціле, одночасно сприймаючи частини всередині цілого, пов'язані між собою і з цілим; здатність сприймати і відчувати те, що знаходиться безпосередньо перед вами, чи не розсіюючи увагу і не звертаючись до словесних понять; здатність сприймати світ таким, яким він є насправді» [3]. Дійсно, естетотерапія – це не просто технологія, рекомендована до використання, це система бачення і розуміння, школа, що навчає людину будь-якого віку сприймати навколишнє та передавати його красу в світ. У цьому сенсі вчитель початкових класів є тим терапевтом, який не лише лікує душу свого учня-вихованця, а й забарвлює її, вчить любити прекрасне, навчатися у прекрасному, відтворювати це під час навчально-виховного процесу [2, с. 281].

Здатність мистецтва, краси викликати емоції переважно позитивного характеру і стає основою для естетотерапії, коли ці емоції викликаються навмисно, з метою упорядкування та регуляції психічного тону. Естетотерапія як галузь психолого-педагогічних знань спрямована на досягнення основних навчально-виховних цілей навчального процесу шляхом використання різноманітних засобів і методів терапевтичного впливу з метою активізації емоційно-чуттєвої сфери учасників освітнього процесу

та створення психологічно комфортних умов для їх творчого розвитку та самореалізації. Передбачає вплив творів різних видів мистецтва на органи дихання, слуху, на голос та пластику, координацію рухів учнів з метою розвитку здорової особистості. Здоров'я – це одна із важливих умов підвищення якості освіти у школі. Від здоров'я людини, вміння керувати своїми емоціями залежить успішність в усіх сферах життєдіяльності [3, с. 39].

Важливо зазначити, що емоційний стан молодших школярів тісно пов'язаний з пізнавальною сферою та позначається на результатах їх навчальної діяльності. Використання засобів естетотерапії на уроках в початковій школі спрямоване саме на активізацію позитивних емоцій учнів з метою розвитку пізнавального інтересу, бажання здобувати самостійно знання, і головне – формування позитивної навчальної мотивації [4, с. 41-42].

О. Федій виокремлює три групи видів естетотерапії, які умовно можна розподілити за сферою їх походження (мистецтво, соціум, природа). До мистецьких технологій естетотерапії відносять арт-терапію, вокало- та музикотерапію, драматерапію, казкотерапію, фототерапію, хореотерапію та ін. До природних естетотерапевтичних технологій належать пісочна терапія, акватерапія, аеротерапія, ароматерапія, рослинотерапія, петтерапія, стоунтерапія тощо. Основними соціальними мидами естетотерапевтичної активності є ігротерапія, логотерапія, сміхотерапія, групова психотерапія, терапія спілкуванням, холдтерапія та ін. В контексті упровадження зазначених технологій естетотерапії актуалізується роль вчителя початкової школи, який регулює освітній процес, формує погляди і переконання школярів, здійснює педагогічну підтримку всебічного розвитку учнів та сприяє захисту їхніх прав і свобод.

Важливим аспектом також є інтеграція навчальних предметів у зміст естетотерапевтичної взаємодії, що має значні детермінанти впливу на процеси регуляції і саморегуляції психофізіологічного стану учнів. На нашу думку, головне завдання естетотерапевтичної діяльності вчителя початкової школи полягає у попередженні можливих проблем молодшого школяра, здійсненні превентивної (попереджувальної) функції у різних обставинах в умовах освітнього процесу [1, с. 40].

Таким чином, естетотерапія як мультиінтегративна психолого-педагогічна технологія дозволяє використовувати мистецтво, гру, природу, казку тощо для вивчення емоційної сфери

молодших школярів, виявлення та усунення стресових факторів, формування адекватної самооцінки, прагнення та мотивації до навчання та ін. Використання засобів естетотерапії в умовах едукативної кооперації в початковій школі допоможуть усім суб'єктам знайти спільну мову, зрозуміти себе, навчитися проявляти свою індивідуальність та підвищувати результативність освітнього процесу. В цьому сенсі основні засоби та види естетотерапії виступають незамінними помічниками у процесі когнітивного, емоційного, фізичного та творчого розвитку молодших школярів. До подальших напрямів дослідження відносимо обґрунтування концепції естетотерапевтичної компетентності майбутнього вчителя початкової ланки освіти.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*: зб. наук. праць КНУ імені Тараса Шевченка. К., 2015. Вип. 3 (29). С. 40–47.
2. Психотерапевтическая энциклопедия. Под ред. Карвасарского Б. Д. СПб.: Питер, 1999. 752 с.
3. Мірошніченко Т. В. Психолого-педагогічний потенціал засобів естетотерапії у роботі з молодшими школярами. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. пр. Х., 2015. Вип. 50 (280). С. 280–290.
4. Федій О. А. Естетотерапія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
5. Федій О. Естетотерапія мистецькими засобами у професійній підготовці педагога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2011. Вип. 11. С. 124–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2011_11_35.